

De verzilvering van het vredesdividend

Het zogenoemde vredesdividend kan slechts worden geïncasseerd als mechanismen worden geschapen om ontspanning in ontwapening en ontwapening vervolgens in ontwikkeling om te zetten.

De drie O's die de beloften van het einde van de koude oorlog samenvatten, Ontspanning, Ontwapening en Ontwikkeling, bieden perspectieven op een groei naar een doelmatiger en vooral zinvoller mondiale allocatie van productiefactoren. De wereld spendeert jaarlijks immers ruwweg twee biljoen gulden aan wapening. Dit is evenveel als de buitenlandse schuld van de derde wereld, tien keer de geschatte jaarlijkse kapitaalbehoefte van Oost-Europa of twintig maal de mondiale ontwikkelingshulp van het voorbije jaar. Echter niet de omvang van het vredesdividend is van overheersend belang: het gaat erom wat men er mee doet. Het vertalen van ontspanning in ontwapening is vooral een taak van politici. Het duidelijk maken van de mogelijke opbrengsten van ontwapening alsmede het vinden van wegen om die ontwapening in ontwikkeling te vertalen is vooral het werk van economen.

Het vredesdividend

Ontwapening zal de economische groei in het algemeen niet negatief beïnvloeden. Econometrisch onderzoek onder ruim honderd landen toont aan dat er, ook indien rekening wordt gehouden met de mogelijk positieve externe effecten van militaire investeringen, geen directe positieve relatie is tussen militaire bestedingen en groei van het bnp. De indirecte lange-termijninvloed via handelsbalans, investeringen, overheidsfinanciën enzovoorts is negatief¹. Ontwapening leidt dus uiteindelijk tot meer economische groei, zoals Adam Smith overigens al wist².

Het is een illusie te denken dat het vredesdividend als manna uit de hemel komt vallen. Reconversie van militaire naar civiele productie zal gepaard gaan met belangrijke aanpassingskosten³. Klein komt voor de

(voormalige) supermachten tot een jaarlijks vredesdividend van 200 miljard gulden in de periode 1987-2000, circa een derde van hun defensie-uitgaven in 1990⁴. De voorzitter van het IMF berekent een jaarlijks vredesdividend van 300 miljard gulden indien de militaire 'big spenders' zich tot het huidige wereldgemiddelde van 4,5 procent van het bnp beperken⁵. Het realiteitsgehalte van zo'n op eenzijdige ontwapening gebaseerd plan kan echter helaas niet groot worden geacht.

In vele landen in de derde wereld, met name in Afrika onder de Sahel, is reconversie van militaire productie naar civiele productie door het ontbreken van een militaire industrie geen belangrijke kostenpost⁶. Desondanks blijkt uit simulaties met diverse wereldmodellen dat de extra groei van zelfs substantiële ontwapening in combinatie met extra ontwikkelingshulp specifiek gericht op versterking van het productieapparaat slechts een bescheiden groeiimpuls van 1 à 2 procent zal zijn⁷. Recente onderzoeken van de Wereldbank zijn zelfs uiterst somber, want uit een vooronderstelde reële reductie van de militaire bestedingen in de OESO met 25 procent resulteert in de nog zeer voorlopige berekeningen een toeneming van de wereldproductie met slechts 1 procent. Deze toeneming zal zich bovendien pas volledig hebben gematerialiseerd in het jaar 2010⁸. De ervaringen in de voormalige Sovjetunie met reconversie lijken zelfs op een 'peace-penalty' te wijzen in plaats van op een vredesdividend⁹. De ontuchtterende boodschap is dat ook pacifisten zich niet rijk moeten rekenen. Desalniettemin is het vredesdividend belangrijk. Zelfs indien de totale productie volgens de nationale rekeningen ongewijzigd blijft, zal de toeneming van het aandeel van de civiele productie immers betekenen dat er

meer consumptiegoederen, onderwijs, gezondheidszorg, milieuzorg enzovoorts worden geproduceerd. Kortom, ook als de groei van de nationale productie er niet komt, is de welvaartsstijging onvermijdelijk.

Vrijhandelsdividend

In termen van additionele groei steekt het vredesdividend mager af tegen het daaraan gelieerde vrijhandelsdividend. Het wegvallen van de Oost-West-tegenstellingen vergroot de mondiale handelsmogelijkheden met 1 tot 3 procent en in het Midden-Oosten en Zuidelijk-Afrika bestaan omvangrijke nu nog onaangesproken mogelijkheden voor internationale specialisatie¹⁰. Deze potenties zullen echter slechts kunnen worden aangeboden indien de politieke betrekkingen een structureel vreedzaam karakter krijgen. Daarnaast bieden internationale handel en investeringen de mogelijkheid de aanpassingskosten van de reconversie te verminderen en vormen zij bovendien een belangrijke grondslag voor goede politieke verhoudingen¹¹.

1. R.P. Smith, *Methodological issues in econometric analysis of military expenditures* en A. Mintz, *Defense expenditures, economic growth and the peace dividend*. Tenzij anders vermeld zijn de verwijzingen steeds naar bijdragen aan het door het Tinbergen Instituut en Economen Voor Vrede op 21 t/m 23 mei in het Vredespaleis georganiseerde congres "Economics of international security", waaraan de auteur als voorzitter van de workshop "Economic sanctions and the new world order" deelnam.
2. P.A.G. van Bergeijk, *Economie: een vrede wetenschap?*, *ESB*, 18/25 december 1985.
3. B. Udis, *Adjustments to reduced defense spending in Western Europe: Scale, scope and government*, Paper PPS(I), Rotterdam, 18 mei 1992.
4. L.R. Klein, *Development and disarmament: the meaning*.
5. M. Camdessus, toespraak 15 april 1992, *IMF Survey*, jg. 21, 27 april 1992, blz. 134.
6. P. Dunne en N. Mohammed, *Military spending in Subsahara Africa*.
7. J. Fontanel, *Disarmament for development in favour of the developing countries*.
8. I. Sebastian, verslag van de workshop "Environmental issues and international security".
9. S. Menshikov, verslag van de workshop "Conversion in the former centrally planned economies".
10. F.A. Engering, *Vormgeven aan één wereldmarkt*, *ESB*, 18/25 december 1991.
11. S.W. Polachek en J.A. McDonald, *Strategic trade and incentives for cooperation*, in: M. Chatterji en L.R. Forcey (red.), *Disarmament, economic conversion, and the management of peace*, Westport, 1992.

Juist op grond van deze positieve bijdrage, zowel aan de mondiale herstructurering als aan de mondiale politieke verhoudingen, is het toenemende gebruik van economische sancties vanuit economisch oogpunt een zorgwekkende ontwikkeling¹². Het civiele (meren)deel van het particuliere bedrijfsleven heeft belang bij stabiele en vreedzame verhoudingen. Het is de uitdaging voor economen dit bedrijfsbelang ook in internationale politieke besluitvorming om te zetten¹³. De markt zal deze vertaalslagen niet op eigen kracht kunnen maken. Integendeel, zonder een gecoördineerde actie van overheden en ondernemingen blijft het vredesdividend in de lucht hangen. Schwartz pleit daarom voor een nieuw Marshall-plan waarin mondiale samenwerking binnen de kaders van de Wereldbank en het IMF de ontwapening moet laten bijdragen aan de ontwikkeling van de derde wereld en het herstel van Oost-Europa¹⁴. Andere voorstellen behelzen in navolging van Tinbergen het versterken van de Verenigde Naties of het scheppen van nieuwe mondiale conflictbeslechtende instituties¹⁵. Ook wordt er gepleit voor het stellen van eisen aan de maximale militaire bestedingen in het kader van IMF-conditionaliteit.

Tot slot

Veel van de voorstellen rond het aanwenden van het vredesdividend zijn niet nieuw. Vaak gaat het om ideeën die in de jaren zestig en zeventig al werden ontwikkeld. Met het einde van de koude oorlog is het belangrijkste obstakel tegen de ook toentertijd vaak als enigszins utopisch beoordeelde voorstellen echter thans verdwenen. Dat heeft de economische wetenschap voor een belangrijke nieuwe uitdaging gesteld.

Peter van Bergeijk

---

12. M. Smeets, *Efficacy of economic sanctions*, S. Bonetti, *Frequency and persistence of economic sanctions* en C. van Marrewijk en P.A.G. van Bergeijk, *Hidden costs of the new world order*.

13. W.G. Shepherd, verslag van de workshop "New economic concepts of international security".

14. R.J. Schwartz, *A world Marshall plan and disarmament*.

15. W. Isard, *Peace economics: future directions and potential contributions to international security*. L. Emmerij bepleit bij voorbeeld een veiligheidsraad voor economische en milieu-aangelegenheden.